

บทความวิจัย

การมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาคม ในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นของสงขลา

The Participation of Civic Groups in Developing Local Government of Songkhla

ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม

กศ.ม.

Taweesak Lomlim

M.Ed.

รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ภาณุ ธรรมสุวรรณ

พบ.ม.

Phanu Thamsuwan

M.P.A.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

อดิสร ศักดิ์สูง

อ.ม.

Adisorn Saksoong

M.A.

อาจารย์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์

วท.ม.

Nathapong Chitniratna

Ms.c.

อาจารย์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Abstract

This research aims to study the development and factors which influence the forming civic group and the roles of the Songkhla civic groups in participating in local government

The study reveals that;

1. The Songkhla civic groups were originally set up by groups of people trying to increase their standard of living, as the government sector was unable to fulfill their needs. The groups forming varies from village level to regional level. There are two types of groups forming ; those who groups to provide local public services and those who group to ensure subsistence during economic crises.

2. The factors which influence group forming are leaders, circumstances, and the relationship between relatives and levels of support within the community
3. In terms of the roles of the civic groups in participating in and developing local government, the civic groups have a high-ranking attitude towards the democratic system, the civil society, and the local government system. However, the community's attitude in actually helping to develop local government ranks significantly lower.
4. The factors concerning the participation behavior of the civic groups in helping to develop local government systems are gender, education levels, rank or position in the society, the length of time participating in the civic groups, the support from local government sections, attitudes towards the democratic system, attitudes towards the civil society, and attitudes towards the local government system

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของประชาคมและบทบาทของประชาคมจังหวัดสงขลาต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า

1. พัฒนาการของประชาคมสงขลามีพื้นฐานมาจากการก่อตัวของกลุ่มชาวบ้าน องค์กรประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเอง เนื่องจากภาครัฐไม่สามารถสนองตอบได้ การรวมกลุ่มมีตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับภูมิภาค แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทำงานเน้นสาธารณะประโยชน์และกลุ่มที่เน้นการหารูปแบบเพื่อเอาตัวรอดในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจจำกัดอยู่ในกลุ่มตนเอง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการรวมกลุ่มประชาคม ได้แก่ ผู้นำ และสถานการณ์ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และเครือญาติ การได้รับประโยชน์ร่วมกัน

3. บทบาทของประชาคมต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น พบว่าประชาคมมีระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตย และระดับทัศนคติต่อหลักประชาสังคม หลักการปกครองท้องถิ่นอยู่ในระดับสูง แต่มีพฤติกรรมเข้าร่วมต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นในระดับปานกลาง

4. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาคมต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในกลุ่ม ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่ม การติดตามข่าวสารกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ ระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตย ระดับทัศนคติต่อหลักประชาคม และหลักการปกครองท้องถิ่น

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันว่า หลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ส่งผลกระทบต่อหลักการปกครองส่วนท้องถิ่นไทยขึ้นหลายประการ อาทิ การมีองค์กรที่มาจากการเลือกตั้งของตนเอง ทั้งสภาท้องถิ่นและองค์การบริหาร(มาตรา 285) การมีอิสระในการบริหารงานบุคคล(มาตรา288) ตลอดจนการมีอำนาจ

หน้าที่เพิ่มขึ้น เช่น การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น จัดการศึกษาอบรม ฝึกอาชีพ และส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (มาตรา289,290) เป็นต้น ซึ่งขณะนี้ก็ได้มีการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าว เช่น มีการเปลี่ยนสุขาภิบาลให้เป็นเทศบาล ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพ้นจากตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.) ให้ปลด

จังหวัดพ้นจากตำแหน่ง อบจ. และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็น
กรรมการบริหาร อบต. โดยตำแหน่งต้องพ้นจากตำแหน่งใน
อบต. ซึ่งในเรื่องนี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542: 4-5)
ได้ให้ความเห็นว่าเป็นการดำเนินการขยายประชาธิปไตย
ระดับชาติลงมาสู่ระดับท้องถิ่นเท่านั้นและได้แสดงความเห็น
เพิ่มเติมอีกว่าหัวใจการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น คือการ
สร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นให้เข้มแข็ง ไม่ใช่การ
สร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประชาธิปไตยระดับชาติที่
เป็นอยู่เห็นการเลือกตั้งเป็นประชาธิปไตยเน้นการแก่งแย่ง
แข่งขัน เน้นการแย่งชิงหรือแบ่งปันผลประโยชน์ทำให้ผู้คน
ห่างเหินจากส่วนรวม นอกจากนี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์
ยังได้เสนอว่าควรเน้นการปกครองท้องถิ่นที่ประชาชนมี
ส่วนร่วมและรับผิดชอบโดยตรงให้มากที่สุด โดยประชาชน
มีส่วนทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมโดยตรง ด้วยความ
เสียสละ ด้วยความรับผิดชอบต่อและด้วยความกระตือรือร้น
ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการปกครองท้องถิ่น คือ ให้
ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้การปกครองตนเอง การมี
ส่วนร่วมในการปกครอง และแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการ
จัดบริการสาธารณะของรัฐบาล(ประธาน คงฤทธิศึกษา-
กร.2525 : 9) และแนวความคิดดังกล่าวนี้ว่าสอดคล้อง
กับแนวความคิดเรื่องประชาคม(civic society) ใน
ปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดนี้ ได้รับความสนใจอย่างมากในหมู่นัก
วิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะเชื่อกัน
ว่าหากให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมชุมชนตาม
แนวทางของประชาสังคมแล้วจะเป็น การพัฒนาประชาธิปไตย
ระดับท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และก้าวหน้าในอนาคต
ดังนั้นจึงมีการริเริ่มตั้งกลุ่มประชาคม ขึ้นในจังหวัดต่างๆ
และขยายตัวมากขึ้นในเวลาต่อมา ขณะเดียวกันกลุ่ม
ประชาคมเหล่านี้ก็เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาการ
ปกครองท้องถิ่นหลากหลายรูปแบบ ทั้งบำรุงส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ค่านิยมท้องถิ่น การอนุรักษ์
ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเผยแพร่ความรู้เรื่อง
การเมืองการปกครองให้กับชุมชน ซึ่งบทบาทดังกล่าวถือเป็น
จุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาทางการเมือง เพื่อให้
ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาทางการเมือง

ระดับท้องถิ่นให้เติบโตขึ้นตามลำดับดังปรากฏว่าในปัจจุบัน
เริ่มมีประชาชนในหลายพื้นที่ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม
ดังกล่าวและเป็นที่คาดหมายกันว่าในอนาคตกิจกรรมนี้จะ
ทำให้ประชาชนเข้าใจรูปแบบการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น

จังหวัดสงขลานั้นเป็นพื้นที่หนึ่งที่ประชากรหลาย
กลุ่มรวมตัวกันในรูปแบบประชาคมขึ้น เช่น กลุ่ม
ออมทรัพย์ สัจจะ ประชาคมทุ่งหวัง กลุ่มรักษ์คูขุด กลุ่ม
รักษ์บ้านเกิด ฯลฯ มีแนวทางดำเนินกิจกรรมที่คล้ายคลึง
กันและแตกต่างกัน ประชาคมเหล่านี้มีการสร้างเครือข่าย
เพื่อร่วมมือกันในเรื่องต่างๆ เช่น การออมทรัพย์ของ
ชมรมพื้นฟูหมู่บ้านชนบททสงขลาการอนุรักษ์ธรรมชาติของ
โครงการโลกสดใสในบ้านเกิด การมีส่วนร่วมทางการเมือง
ของสมาชิกจังหวัดสงขลาเพื่อปฏิรูปการเมือง เป็นต้น ความ
ร่วมมือดังกล่าวก่อให้เกิดเครือข่ายประชาคมสงขลาขึ้นโดย
จัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชนเพื่อเป็นพลังต่อรองในเรื่อง
ต่างๆ และร่วมมือกันในการกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของ
ท้องถิ่นด้วยจิตสำนึกและเสียสละ ดังนั้นในช่วง 5-6 ปีที่
ผ่านมาประชาคมที่เป็นเครือข่ายองค์กรนี้จึงมีกิจกรรมอัน
หลากหลายทั้งอนุรักษ์กิจกรรมสาธารณะประโยชน์และการ
มีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตามเนื่องจากประชาคม
เหล่านี้ต่างมีจุดเน้นในกิจกรรมที่ต่างกัน กล่าวคือ กลุ่ม
อาชีพและออมทรัพย์จะเน้นการพึ่งพาตนเองเพื่อแก้ไข
ปัญหาเศรษฐกิจให้กับสมาชิก ในขณะที่กลุ่มอื่นๆ เน้น
กิจกรรมสาธารณะประโยชน์สมาชิกรวมตัวกันเมื่อเกิด
วิกฤตการณ์ประชาคมกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพจึงมี
ความเข้มแข็งกว่าในแง่ขององค์กรและสมาชิก และยังมี
กิจกรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจนต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ใน
งานวิจัยนี้แม้ว่าผู้วิจัยจะกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
คือ กลุ่มประชาคมทั้งหมดที่มีอยู่ในจังหวัดสงขลา แต่
เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องกลุ่มประชาคมที่มีลักษณะความ
ถาวรของสมาชิกและการมีกิจกรรมที่ชัดเจน คณะผู้วิจัย
จึงได้คัดเลือกเอากลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็น
ประชาคมหนึ่งของจังหวัดสงขลาเป็นกลุ่มตัวอย่างใน
การศึกษายบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครอง
ส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้เข้าใจตอบบทบาทของ

ประชาคมในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นได้ชัดเจน
มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่ม
ประชาคมในจังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการและลักษณะการดำเนิน
กิจกรรมของกลุ่มประชาคมในจังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาบทบาทของประชาคมต่อชุมชนใน
การพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มนู อุดมเวช(2542) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนา
ประชาสังคมจังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่าองค์กรและ
บุคลากรท้องถิ่นเพชรบุรีมีความหลากหลายมากและ
องค์กรประกอบที่ทำให้เกิดพลังในการรวมกลุ่ม เช่น ความ
ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการให้ท้องถิ่นรุ่งเรือง ส่วน
องค์กรประกอบที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ความร่วมมือ
กันของสมาชิกและบริบททางสังคม ปัญหาและวิกฤตการณ์
ท้องถิ่น

อำนาจ ปะติแส(2541) ได้ศึกษาการพัฒนา
กระบวนการประชาคมจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษา
พบว่ากระบวนการประชาคมที่มีอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม
ก่อนปี 2538 ยังมีไม่มาก ส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านสังคม
สงเคราะห์ มีเพียงกลุ่มสิ่งแวดล้อมที่มีกระบวนการ
เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณะ
ทั้งนี้เพราะมีการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก แต่ยังไม่
มีการเชื่อมโยงการทำงานเครือข่ายในระดับกว้างเพราะ
ขาดการขยายแนวคิดและไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะ
เชื่อมโยงการทำงานเครือข่ายได้จนกระทั่งในปี 2538
ได้เริ่มกระบวนการประชาคมจังหวัดขึ้น โดยการริเริ่มและ
ประสานงานของนักการเมืองระดับชาติในพื้นที่ ซึ่งมี
แนวคิดและศักยภาพที่จะประสานงานให้เกิดความรวมตัว
และจัดตั้งมูลนิธิขึ้น เพื่อทำหน้าที่ประสานงานการสร้าง
เครือข่ายประชาคมจังหวัด ในด้านบทบาทของพระพุทธร-

ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่มีต่อกระบวนการประชาคม
ในจังหวัดนั้นไม่มากเพราะขาดองค์กรประสานงาน
ที่เข้มแข็ง แนวทางที่จะสร้างให้เกิดความเข้มแข็งควรมี
ระบบความร่วมมือระหว่างประชาคมจังหวัดกับประชาคม
ส่วนกลางโดยมีศูนย์ประสานงานกลางที่ส่วนกลาง
เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลและเชื่อมโยงประชาคม
ทั่วประเทศ การพัฒนาเครือข่ายประชาคมจังหวัดและ
กลุ่มจังหวัดใกล้เคียงให้เหมาะสมและเป็นกระบวนการ
เดียวกันส่วนเนื้อใจและองค์ประกอบการก่อตัวประชาคม
พบว่า ผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตัว คือ ผู้นำในด้าน
รูปแบบบริหารและการจัดการที่จะทำให้กระบวนการ
ประชาคมเคลื่อนไปอย่างมีระบบนั้น ประกอบด้วยการ
มีองค์กรประสานงานที่เป็นอิสระ มีความคล่องตัว มี
งบประมาณสนับสนุน สามารถประสานงานทุกองค์กร
ไม่ปฏิเสธภาครัฐและเป็นการทำงานแบบแนวราบ คณะ
ทำงานในองค์กรประสานงานต้องมีบารมี มีความรู้
ความเชี่ยวชาญ ได้รับความเชื่อถือตลอดจนมีเครือข่ายที่จะ
เชื่อมโยงได้ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณและข้อมูล

วิชัย กาญจนสุวรรณ(2543) ได้ศึกษาบทบาทของ
องค์กรประชาคมจังหวัดสงขลากับการมีส่วนร่วมการ
พัฒนาสังคม ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของสงขลา
ประชาคมกับการพัฒนาสังคมแบ่งได้ออกเป็น 4 กิจกรรม
หลักๆ คือ กิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรม
การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของเยาวชนและประชาชน
กิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ของชุมชนและกิจกรรมที่จังหวัด
หรือหน่วยงานของความร่วมมือ โดยบทบาทหลักของ
สงขลาประชาคมก็คือ การเป็นสื่อกลางในการเชื่อม
ประสานกับกลุ่มองค์กรต่างๆ มาร่วมมือกันทำงานเพื่อ
พัฒนาสังคม

มณีรัตน์ มิตรประสาธ(2539) ได้ศึกษาการก่อ
ตัวขององค์กรประชาชนกับการเสริมอำนาจประชาชน
กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดตรัง พบว่าการ
ก่อตัวขององค์กรประชาชนเกิดจากการปรับตัวของ
ประชาชนที่มีต่อสภาพปัญหาทั้งในส่วนที่เป็นปัญหาชุมชน
และปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง ทั้งนี้

การก่อตัวขององค์กรดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบทของสังคมการเมืองไทยที่ระบบการเลือกตั้ง พรรคการเมืองและรัฐสภาไม่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้มีฉันทันต์ มิตรประสาธ ได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาที่มีการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลไกรัฐ สื่อมวลชน และนักวิชาการมีส่วนสำคัญในการจรรโลงประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองในระบบประชาธิปไตยและการเติบโตของภาคประชาสังคมอีกด้วย

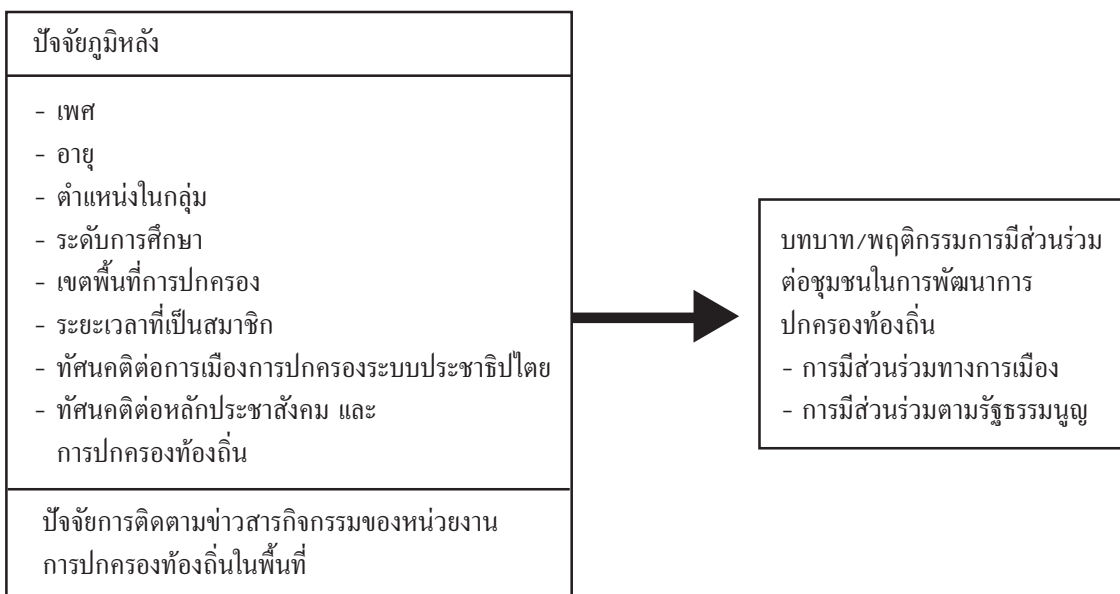
เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538) ได้ชี้ให้เห็นว่าที่ประชาธิปไตยยังไม่ลงตัวในทุกวันนี้ก็เพราะชนชั้นกลางและชนวนาชาวไร้ ซึ่งเป็นฐานทางสังคมของการขับเคลื่อนทางการเมืองระหว่างคณะทหารและพรรคการเมืองในปัจจุบันมองประชาธิปไตยไม่เหมือนกัน เกิดความขัดแย้งและการไม่ยอมรับกันโดยไม่รู้ตัวและความขัดแย้งอันนี้เองได้เป็นเหตุมูลฐานที่ทำให้บ้านเมืองไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ระหว่างเผด็จการที่ล่าหลังกับประชาธิปไตยขาดความชอบธรรม ซึ่งเขาได้เสนอว่าแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งนั้นจะต้องสร้างชนชั้นกลางให้เป็นทั้งฐานเสียงและฐานนโยบายของพรรคการเมืองและทำให้ชนบทให้เป็นทั้งฐานเสียงและฐานนโยบายเช่นเดียวกัน การพัฒนาประชาธิปไตยตามแนวทางดังกล่าวนี้จะต้องปลูกฝังอุดมการณ์พลเรือนและประชาคมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้ประชาคมจะเป็นอาวุธทางความคิดในการตอบคำถามสำคัญๆ ของบ้านเมือง เช่น การผลักดันการแก้ไขรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปหรือพัฒนาการปกครองท้องถิ่น การปฏิรูประบบราชการ การป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งและเป็นเครื่องมือหรืออาวุธที่สำคัญสำหรับการเผชิญหน้ากับอนาคต

โครงการวิจัยและพัฒนาประชาคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2542 ได้ศึกษาเครือข่ายกลุ่มองค์กรในระดับพื้นที่ในจังหวัดสงขลา เพื่อการสร้างความรู้ด้านประชาคมคือ จังหวัดสงขลาประชาคม พบว่าเกิดจากกลุ่มองค์กรประชาชนต่างๆ ซึ่งมีความตื่นตัวทำกิจกรรมเพื่อบ้านเพื่อท้องถิ่นมานานนับสิบปี ต่อมาความเคลื่อนไหวเริ่มปรากฏต่อสาธารณะชนในวงกว้างมากขึ้น เริ่มต้นจากกลุ่มรักบ้านเกิดที่สานต่อกิจกรรมโครงการโลกสดใสในบ้านเกิดและเติบโตขยายหน่ออ่อนประชาคมมากขึ้นเป็นลำดับ ฐานเดิมของจังหวัดสงขลา คือ ความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคนและประเด็นปัญหาที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของท้องถิ่น ทั้งทะเลสาบสงขลา แม่น้ำลำคลอง ป่า ทะเลเมือง เป็นต้น จึงทำให้มีกลุ่มต่างๆ (Civic Group) กระจุกกระจายกันไปตามพื้นที่ อย่างไรก็ดีตามในปัจจุบันเริ่มมีการประสานเข้าหากันเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้นอันประกอบด้วย กลุ่มทางวิชาการกลุ่มชุมชนฐานล่าง กลุ่มที่สนใจการเมืองภาคประชาชน กลุ่มด้านการฝึกอบรมเสริมศักยภาพ เป็นต้นและเริ่มสะสมประสบการณ์การทำงานร่วมกันดังจะเห็นได้จากเทศกาลแห่งการเรียนรู้ เกิดกลุ่มสื่อท้องถิ่นที่มีพลัง เช่น โฟกัสสงขลาในแง่กิจกรรมก็เริ่มมีความหลากหลายยิ่งขึ้น เช่น เกิดศูนย์ส่งเสริมพลเมืองเด็กกลุ่มทางเท้า ชมรมร่มพฤษภเป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

1. การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ ผู้นำกลุ่ม แกนนำกลุ่ม และสำรวจเอกสารวิจัยอื่นๆ
2. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ บทบาทพฤติกรรม การมีส่วนร่วมต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น มีกรอบความคิดดังนี้

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาทของกลุ่มประชาคมในจังหวัดสงขลาต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น ผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะการเสนองานวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งการนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสำรวจเอกสาร การเสวนาและการลงพื้นที่ศึกษาเฉพาะกลุ่ม (focus group) เพื่ออธิบายพัฒนาการและลักษณะการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประชาคมในจังหวัดสงขลาและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของประชาคมในจังหวัดสงขลา ซึ่งได้เสนอในบทที่ 4 ส่วนที่สองการนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งจะอธิบายบทบาทของกลุ่มประชาคมในจังหวัดสงขลาต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นและปัจจัยที่มีผล หรือสัมพันธ์กับบทบาทของประชาคมต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น นำเสนอในบทที่ 5 โดยผู้วิจัยกำหนดให้กลุ่มประชาคมในจังหวัดสงขลา 5 กลุ่ม ซึ่งได้คัดเลือกจากลักษณะกิจกรรมกลุ่มและความถาวร (การมีสมาชิกกลุ่มที่ชัดเจน) ได้แก่ กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า อำเภอจะนะ

กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ เพื่อการผลิตคลองเป็ยะ อำเภอจะนะ กลุ่มปลูกผัก ปลอดภัยบางเหรียง อำเภอควนเนียง กลุ่มสหกรณ์ กองทุนสวนยางบ้านหน้าคอก อำเภอสะเดาศูนย์ประสานงาน กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (Units of Analysis) โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

1. นิยามเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรตามและตัวแปรอิสระตามกรอบความคิดในการวิจัยดังนี้

(1) ตัวแปรตามกำหนดให้บทบาทของประชาคมต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย การติดตามข่าวสารกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่น การเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมสนับสนุนกลุ่มการเมืองท้องถิ่น การแก้ปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2540 หมวด 9 อาทิจ การถอดถอนสมาชิกและผู้บริหารท้องถิ่น การเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น การทราบข้อมูลข่าวสารของท้องถิ่นและการร่วมประชาพิจารณ์เป็นตัวแปรตาม

(2) ตัวแปรอิสระ กำหนดให้ปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยภูมิหลังของประชากร อาชีพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในกลุ่ม ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่ม เขตการปกครอง เป็นต้น การติดตามข่าวสารกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ ทักษะติดต่อหลักประชาสังคม และการปกครองท้องถิ่น ทักษะคิดการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. เพศ แบ่งเป็น เพศชาย เพศหญิง
2. อายุ แบ่งเป็น ไม่เกิน 30 ปี, 31-40 ปี และ 41 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา แบ่งเป็น ไม่จบ ป.4/จบ ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา/ปวช.,อนุปริญญา, ปริญญาตรี และสูงกว่า
4. ตำแหน่งในกลุ่ม แบ่งออกเป็น ประธานหรือหัวหน้ากลุ่มหรือกรรมการ, สมาชิกทั่วไป
5. ระยะเวลาที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสมาชิกกลุ่ม แบ่งเป็น 1-5 ปี, 6-10 ปี และ 11 ปีขึ้นไป

6. เขตการปกครอง แบ่งเป็น องค์การบริหาร ส่วนตำบล, องค์การบริหารส่วนจังหวัด, เทศบาล

7. การติดตามข่าวสารกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่แบ่งออกเป็น ติดตามตลอดเวลา, ติดตามบ้างเป็นครั้งคราว และไม่เคยสนใจติดตาม

8. ทักษะคิดต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบ่งระดับที่ทัศนคติต่อการเมืองการปกครองประชาธิปไตยของประชากรตัวอย่างออกเป็น 3 ระดับ คือ สูง, ปานกลาง และต่ำ

9. ความรู้ความเข้าใจต่อหลักการประชาสังคม และการปกครองท้องถิ่น แบ่งระดับความรู้ความเข้าใจต่อหลักการประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่นของประชากรตัวอย่างออกเป็น 3 ระดับ คือ สูง, ปานกลาง และต่ำ

2. ประชากรตัวอย่าง

กำหนดให้กลุ่มประชาคมในจังหวัดสงขลา เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ การสุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive Sampling) โดยการคัดเลือกกลุ่มประชาคมที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นมากที่สุดและมีลักษณะเป็นกลุ่มถาวรมีสมาชิกของกลุ่มที่ชัดเจนและมีกิจกรรมต่อเนื่อง ซึ่งคัดเลือกมาได้ จำนวน 4 กลุ่ม โดยเป็นกลุ่มออมทรัพย์ทั้งหมด ดังนี้

กลุ่มประชาคม	พื้นที่	จำนวน
• กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต	ต.นาหว้า ต.คลองเปือย อ.จะนะ	108
• ศูนย์ประสานงานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดสงขลา	อ.เมือง	57
• กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบางเหรียง	อ.ควนเนียง	115
• กลุ่มสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านหน้าคอก	อ.สะเดา	233
รวม		513

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามแนวคิดจากผลการเสวนาและปรับปรุงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งคำถามออกเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยภูมิหลังของประชากรตัวอย่าง ประกอบด้วยเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตัวแปรอิสระ(independent variables) ได้แก่ ระยะเวลาที่ร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่ม, ตำแหน่งในกลุ่ม, เขตการปกครอง, การติดตามข่าวสารของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับตัวแปรต้น คือ ความรู้ความเข้าใจต่อหลักการประชาคมและการปกครองท้องถิ่น ใช้คำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า(rating scale) ชนิด 3 มาตรา จำนวน 20 ข้อ กำหนดคะแนนเป็น 3, 2 และ 1 การให้คะแนนถ้าเป็นคำตอบเชิงบวกเห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ให้คะแนน 3, 2 และ 1 ตามลำดับ ส่วนเชิงลบ จะให้คะแนนกลับกันเป็น 1, 2 และ 3 ตามลำดับ การจัดระดับความรู้ความเข้าใจต่อหลักการประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่นจะกำหนดระดับ สูง กลาง ต่ำ โดยใช้ ช่วงคะแนน 20-60 คะแนนมากำหนด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับตัวแปรต้น คือทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีจำนวน 32 ข้อ แยกคำถามออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านหลักประชาธิปไตย มีคำถาม 6 ข้อ ด้านหลักสิทธิ-หน้าที่ของชนในสังคม 6 ข้อ ด้านการเลือกตั้ง 6 ข้อ ด้านพรรคการเมือง และสมาชิกรัฐสภา 7 ข้อ และด้านรัฐธรรมนูญ 7 ข้อ คำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมิน(rating scale) ชนิด 3 มาตรา คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย การให้คะแนนถ้าเป็นคำตอบเชิงบวก ให้คะแนน 3, 2 และ 1 ตามลำดับ ส่วนคำตอบเชิงลบจะให้คะแนนกลับกัน เป็น 1, 2 และ 3 ตามลำดับ

การหาระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะกำหนดระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยแต่ละด้านและภาพรวมออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง กลาง และต่ำ การคิด

คะแนนแต่ละระดับ คิดจากคะแนนเต็มของคำถามแต่ละด้าน ซึ่งคำถามแต่ละข้อจะมีคะแนนสูงสุด 3 คะแนน คิดคะแนนเต็มของแต่ละด้านและภาพรวมทั้งหมดและหาช่วงคะแนนที่จะกำหนดระดับสูง กลาง และต่ำ จากนั้นเอาคะแนนจริงมาจัดลำดับ เช่น ด้านหลักประชาธิปไตย มีคำถาม 6 ข้อ คะแนนเต็มเท่ากับ 18 ดังนั้นช่วงคะแนนระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่จะนำมาคิดระดับ สูง กลาง ต่ำ คือ ช่วงคะแนน 6-18 คะแนน

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับตัวแปรตาม(dependent variables) คือ บทบาทของประชาคมต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นในด้านต่างๆ อาทิ

- การมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การติดตามข่าวสารกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่น การเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งการร่วมสนับสนุนการเมืองท้องถิ่น การแก้ปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

- การมีส่วนร่วมตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 หมวด 9 ได้แก่ การถอดถอนสมาชิกและผู้บริหารท้องถิ่น การเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลของท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น การรับทราบข้อมูลข่าวสารของท้องถิ่นและการร่วมประชาพิจารณ์ เป็นต้น

คำถามในส่วนนี้มีจำนวน 16 ข้อ และความคิดเห็นเพิ่มเติมต่อกลุ่มประชาคมและการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด จำนวน 2 ข้อ

การอธิบายในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมประชาคมต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น จะใช้สถิติร้อยละในการอธิบายและการหาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาคมต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นจะใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อหาความสัมพันธ์และอธิบาย

การทดสอบ เมื่อผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามและ

กำหนดมาตรฐานแล้ว ได้จัดทำแบบสอบถามจำนวน 40 ชุด นำไปทดสอบกับประชาคมที่มีใช้กลุ่มประชากรตัวอย่าง และนำไปหาค่าความเชื่อมั่น ซึ่งมีค่าเท่ากับ .8277 จากนั้นจึงนำมาแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามเพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4. การรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลประเภทเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บด้วยตนเองจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มประชาคมจังหวัดสงขลา จากคุณพรณนิภา โสทธิพันธ์ การเสวนาได้รับความอนุเคราะห์ จากรองศาสตราจารย์ ดร.อนงก์ เหล่าธรรมทัศน์ มาเป็นวิทยากรนำการเสวนา โดยมีตัวแทนของกลุ่มประชาคมกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดสงขลา จำนวน 12 คน เข้าร่วมการเสวนา ข้อมูลจากการเสวนาใช้การบันทึกเทปและถอดความนำมาเรียบเรียงเพื่อใช้เป็นแนวคิดในการวิจัย

การจัดเก็บข้อมูลแบบสอบถาม หลังจากทดสอบแบบสอบถามกับกลุ่มประชากรตัวอย่างครั้งแรกแล้วนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ .8277 จึงนำมาใช้เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยได้นำนิสิตที่ได้รับการอบรมแบบสอบถามแล้ว ไปทำการจัดเก็บข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่ม ประชาคม (กลุ่มออมทรัพย์) ที่ได้ทำการคัดเลือกไว้แล้ว โดยการจัดเก็บข้อมูลสนามได้ทำการจัดเก็บในเดือนมีนาคม 2545 ผลการจัดเก็บข้อมูลปรากฏว่าจัดเก็บได้ 513 คน เกินกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การประมวลผลข้อมูล

เมื่อได้รับแบบสอบถามและตรวจหาความสมบูรณ์เพื่อคัดเลือกปรากฏว่าสมบูรณ์ทั้ง 513 ชุด ผู้วิจัยได้ใช้การประเมินผลด้วยเครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PS+ ซึ่งเป็นโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้วิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อทำการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาและทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจะแบ่งตามลักษณะการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภูมิหลัง ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ส่วนที่สามเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับทัศนคติต่อหลักประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่น ส่วนที่สี่เป็นการวิเคราะห์ ข้อมูลด้านพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของประชาคมต่อชุมชน ในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น และส่วนที่ห้าเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม โดยผลการวิจัยแต่ละส่วนปรากฏดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง การวิเคราะห์ข้อมูลภูมิหลังของประชาคม ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะกิจกรรมกลุ่ม ตำแหน่งในกลุ่ม ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่ม เขตพื้นที่ การปกครอง และการติดตามข่าวสารกิจกรรมของหลัก การปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ สรุปผลได้ว่าประชากรตัวอย่างแยกตามเพศ เป็นเพศหญิงมากกว่า(62.8 : 37.2) เพศชาย ส่วนใหญ่ มีอายุเกิน 41 ปี ขึ้นไป(ร้อยละ 53.0) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบระดับประถมศึกษาและไม่จบระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 67.6) การรวมกลุ่มเกือบทั้งหมดเป็นการรวมกลุ่มรวมทรัพย์ (ร้อยละ 97.7) ตำแหน่งในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นสมาชิกทั่วไป (ร้อยละ 91.4) ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในระยะ 1-5 ปี (ร้อยละ 55.0) ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่การปกครองของ อบต.(ร้อยละ 76.8) และการติดตามข่าวสารของหน่วย การปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการติดตามเป็น ครั้งคราว(ร้อยละ 72.1)

ส่วนสอง การวิเคราะห์ข้อมูลทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในส่วนนี้จะประกอบด้วยคำถาม 32 ข้อ แยกเป็น 5 ด้าน และเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่าชนิด 3 มาตราเพื่อหา ระดับทัศนคติของประชากรตัวอย่างที่มีต่อการเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อหาระดับความรู้ ความเข้าใจของประชากรตัวอย่างโดยแบ่งออกเป็น 3

ระดับ คือ สูง กลาง ต่ำ ผลปรากฏว่าประชากรตัวอย่างมีระดับความรู้ความเข้าใจต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยภาพรวมทั้ง 5 ด้านในระดับสูงเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.7) และเมื่อแยกเป็นแต่ละด้านประชากรตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจด้านหลักประชาธิปไตยร้อยละ 77.0 ด้านสิทธิ-หน้าที่ ร้อยละ 77.4 ด้านหลักการเลือกตั้ง ร้อยละ 41.1 ด้านหลักพรรคการเมืองและสมาชิกรัฐสภา ร้อยละ 61.0 และด้านหลักรัฐธรรมนูญ 83.6 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มประชากรตัวอย่างให้ความสนใจในเรื่องรัฐธรรมนูญและหลักสิทธิ-หน้าที่ของคนในสังคมมากที่สุด พื้นฐานน่าจะมาจากการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการออมทรัพย์ ซึ่งเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การดำเนินงานจึงต้องรู้ข้อกำหนดของบ้านเมืองให้มากที่สุด ส่วนหลักประชาธิปไตยประชากรตัวอย่างก็มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน แต่ด้านหลักพรรคการเมืองและสมาชิกรัฐสภาคับด้านหลักการเลือกตั้งเป็นการเมืองระบบเชิงโครงสร้างตามกฎหมาย ซึ่งกลุ่มประชากรตัวอย่างอาจเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว ผลประโยชน์ที่ได้อาจเห็นไม่ชัดเจนเท่ากับการเมืองภาคประชาชนในรูปแบบของการรวมกลุ่มเป็นประชาคม

ส่วนที่สาม การวิเคราะห์ทัศนคติต่อหลักประชาคมและหลักการปกครองท้องถิ่น ในส่วนนี้ประกอบด้วยคำถาม 20 ข้อ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า ชนิด 3 มาตรา เพื่อหาระดับทัศนคติของประชากรตัวอย่างที่มีต่อหลักประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่นเพื่อหาระดับความรู้ความเข้าใจของประชากรตัวอย่าง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ สูง กลาง และต่ำ ผลการศึกษาปรากฏว่าประชากรตัวอย่างมีระดับทัศนคติต่อหลักประชาสังคม และการปกครองท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงเป็นส่วนใหญ่ คือร้อยละ 78.8

ส่วนที่สี่ การวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ได้กำหนดแนวทาง คือ บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองด้านต่างๆ เช่น การติดตามข่าวสารและเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยการ

ปกครองท้องถิ่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การสนับสนุน กลุ่มการเมืองท้องถิ่น การแก้ปัญหาของตนเอง การถอดถอนสมาชิกและผู้บริหารท้องถิ่น การเสนอบัญญัติท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลของท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น การทราบข้อมูลข่าวสารของท้องถิ่น และการร่วมประชาพิจารณ์ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า การเข้าร่วมในกิจกรรมการเลือกตั้งจะมีระดับสูงที่สุดคือ ร้อยละ 91.0 ขณะที่กิจกรรมอื่นๆ จะอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกิจกรรมของการปกครองท้องถิ่นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในด้านต่างๆ จะมีระดับไม่เคยเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก เช่น การใช้สิทธิถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารของท้องถิ่น ไม่เคยเข้าร่วมถึงร้อยละ 90.6 การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารงานบุคคลท้องถิ่น ไม่เคยเข้าร่วมถึงร้อยละ 86.0 การเข้าร่วมกลุ่มองค์กรประชาคมเพื่อเสนอกฎหมายของท้องถิ่น ไม่เคยเข้าร่วมถึงร้อยละ 77.6 ไม่เคยเข้าร่วมในการทำประชาพิจารณ์ ร้อยละ 59.6 ไม่เคยตรวจสอบการทำงานของท้องถิ่น ร้อยละ 45.6 และการแสดงออกในด้านการชุมนุมประท้วงก็ไม่เคยเข้าร่วมร้อยละ 76.4 เมื่อนำมาหาระดับการเข้าร่วมโดยใช้เกณฑ์ สูง กลาง ต่ำ ปรากฏว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชากรตัวอย่างต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นมีระดับ สูง กลาง ต่ำ คิดเป็นร้อยละ 5.5, 57.3, 37.2 ตามลำดับ

นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยยังได้ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มประชากรตัวอย่างต่อบทบาทของประชาคมกับการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มประชากรตัวอย่าง เห็นว่าบทบาทของประชาคมในการสนับสนุนการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นที่ควรทำมากที่สุดคือ การรณรงค์เพื่อให้การเลือกตั้งได้คนดีและไปใช้สิทธิทุกครั้ง ให้สนับสนุนและรณรงค์ให้สมาชิกประชาคมและชุมชนช่วยกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่นตลอดจนสร้างสำนักสาธารณะให้คนเห็นประโยชน์ของการปกครองท้องถิ่นติดตามตรวจสอบการทำงานของท้องถิ่น และให้คนในชุมชนเสียภาษีให้ถูกต้อง เป็นต้น

ส่วนที่ห้า การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม การวิเคราะห์ในส่วนนี้เพื่อหาคำตอบว่ามีปัจจัยด้านภูมิหลังของประชากรตัวอย่างปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมของประชาคมต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์โดยใช้สถิติ X^2 และให้ Pearson Correlation พบว่า ตัวแปรเพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในกลุ่ม ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่ม การติดตามข่าวสารกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ ระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยและระดับทัศนคติต่อหลักประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมของประชากรตัวอย่างต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นโดยปรากฏผล ดังนี้

เพศ พบว่าเพศชาย มีพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงกว่าเพศหญิง **ระดับการศึกษา** พบว่ากลุ่มประชากรตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป จนถึงระดับปริญญาตรีและสูงกว่า มีพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงกว่ากลุ่มประชากรตัวอย่างที่ไม่จบหรือจบระดับประถมศึกษา

ตำแหน่งของสมาชิกในกลุ่ม พบว่าประชากรตัวอย่างที่มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่ม หัวหน้ากลุ่ม หรือกรรมการกลุ่ม มีพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงกว่าประชากรตัวอย่างที่มีฐานะเป็นสมาชิกทั่วไป

ระยะเวลาที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่าประชากรตัวอย่างที่มีระยะเวลาเป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป มีพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงกว่าประชากรตัวอย่างที่มีระยะเวลาเข้าสมาชิกกลุ่ม 1-5 ปี

ระดับการติดตามข่าวสารกิจกรรมของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ พบว่าประชากรตัวอย่างที่มีการติดตามข่าวสารของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ตลอดเวลา มีพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ

ปกครองท้องถิ่นในระดับสูงกว่าประชากรตัวอย่างที่ติดตามข่าวสารบ้างเป็นครั้งคราวและประชากรตัวอย่างที่ไม่ติดตามข่าวเลย

ระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยและระดับทัศนคติต่อหลักประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่น พบว่าประชากรตัวอย่างที่มีระดับทัศนคติต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย และระดับทัศนคติต่อหลักประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่นสูง มีพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นมาก

ซึ่งเมื่อนำมาทดสอบโดยใช้เทคนิค Stepwise พบว่ามีตัวแปร 5 ตัว ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการมีส่วนร่วมของประชากรตัวอย่างต่อชุมชนในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นได้ถูกต้อง ร้อยละ 20.5 ($R^2=0.205$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ (1) ตำแหน่งของสมาชิกในกลุ่ม (2) เพศ (3) ทัศนคติต่อหลักประชาสังคมและการปกครองท้องถิ่น (4) ระยะเวลาที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (5) การติดตามข่าวสารกิจกรรมการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่

วิจารณ์ผล

ในการวิจัยเรื่องบทบาทของกลุ่มประชาคมในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นสงขลา ดังปรากฏผลตามที่กล่าวมาแล้วนั้น คณะผู้วิจัยวิจารณ์ผลเพิ่มเติมดังนี้

1. กลุ่มประชาคมในจังหวัดสงขลาแม้จะมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกลุ่มต่างกันแต่มีจุดร่วมประการหนึ่ง คือ ความสำนึกในสาธารณประโยชน์ ดังนั้นควรมีการนำจุดเด่นในด้านนี้มาสร้างความร่วมมือระหว่างประชาคมกลุ่มต่างๆซึ่งมีอยู่หลายวิธี เช่น มีองค์กรด้านสาธารณประโยชน์เป็นสื่อกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างประชาคมอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม มีเวทีกลางที่ชัดเจนในกลุ่มประชาคมต่างๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ในแง่กิจกรรมและแลกเปลี่ยนความรู้ แลกนำของประชาคมในเครือข่าย ต้องมีกิจกรรมสาธารณประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่รูปแบบกิจกรรมต้องปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยและสอดคล้อง

กับสถานการณ์และต้องมีการประสานระหว่างเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันสมาชิกของประชาคมและเครือข่ายต้องร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและต้องเป็นกิจกรรมที่ต้องเน้นสาธารณประโยชน์ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับจังหวัดและภูมิภาค ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะสำเร็จได้ดังนั้นต้องอาศัยการประสานงานระหว่างผู้นำประชาคมกับสมาชิกของสมาคมและเครือข่ายประชาคมแต่ละกลุ่มกับภาครัฐ ประชาคมกับมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

2. ประชาคมกลุ่มที่มีความเข้มแข็งในองค์กรแกนนำประชาคมต้องพยายามรักษาจุดเด่นในเรื่องนี้เอาไว้ มีการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบต่อไปให้ทันสถานการณ์กรณีที่มีปัญหาผู้นำต้องแก้ไขให้ตรงจุดภายใต้ความเห็นของสมาชิกส่วนใหญ่ นอกจากนี้ควรมีความสนใจต่อเรื่องราวที่อยู่นอกเหนือประชาคมของตน เพราะประชาคมไม่อาจอยู่เพียงโดดเดี่ยวได้ ต้องปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นกับชุมชนอื่นและสังคมอื่น ๆ หากสังคมและชุมชนอื่นได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อประชาคมในกลุ่มของตนตามไปด้วย ดังนั้นผู้นำควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้และพยายามสร้างความร่วมมือกับประชาคมอื่นๆ โดยอาศัยกิจกรรมสาธารณประโยชน์เป็นจุดร่วม ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้สมาชิกเข้ามาสนใจต่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในวงกว้างต่อไป ส่วนประชาสังคมกลุ่มที่มีการรวมตัวไม่ชัดเจนและไม่ต่อเนื่องนั้น ควรมีการปรับปรุงรูปแบบขององค์กร โดยเฉพาะในหมู่แกนนำประชาคมด้วยวิธีต่างๆ เช่น แกนนำควรมีจิตสำนึกในเรื่องการเสียสละและสาธารณประโยชน์ให้มากขึ้น ต้องไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลหรือการครอบงำขององค์กรและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของสมาชิกในประชาคมตนเอง และมีทัศนคติที่ดีต่อภาครัฐทั้งในแง่นโยบายและการปฏิบัติไม่ควรมีมุมมองในแง่ลบต่อภาครัฐเพียงด้านเดียว เพราะหน้าที่สำคัญของประชาคมก็คือการอยู่ร่วมกันได้ระหว่างประชาคมกับภาครัฐอย่างเป็นปกติสุข ขณะเดียวกันก็ควรมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง โดยปรับรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆ เช่น ในปัจจุบันอาจจะทำกิจกรรมที่

เกี่ยวกับสิทธิชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ฯลฯ โดยกิจกรรมดังกล่าวนั้นต้องเริ่มในประชาคมของคนอย่างสม่ำเสมอก่อนและค่อยๆ ขยายกิจกรรมไปสู่ประชาคมอื่นๆ ในเครือข่ายต่อไป การสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของประชาคมดังกล่าวนี้จะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายใน คือความสามารถของแกนนำ ความร่วมมือของสมาชิกและเครือข่ายกับปัจจัยภายนอก คือการสนับสนุนจากภาครัฐในเรื่องงบประมาณและบุคลากร

3. ประชาคมเหล่านี้มีจุดเด่นในเรื่องความสนใจและเข้าใจต่อการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติค่อนข้างสูง ดังนั้นควรมีการพัฒนาเรื่องดังกล่าวให้หมู่ประชาคมให้ดีขึ้นต่อไป แนวทางการพัฒนาควรเริ่มต้นในกลุ่มแกนนำก่อน คือ ต้องพยายามศึกษาหาความรู้ในเรื่องนี้ให้กระจ่างชัด มีการศึกษาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม ติดตามข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำประสบการณ์ไปถ่ายทอดแก่สมาชิกในประชาคมต่อไป นอกจากนี้ภาครัฐเองก็ต้องสนับสนุนในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องโดยให้งบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์ สื่อสารต่างๆ ผ่านมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาไปพัฒนากลุ่มประชาคม นอกจากนี้ในส่วนของมหาวิทยาลัยเองก็ต้องมีการส่งเสริมในเรื่องดังกล่าว เช่น พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาคม ในด้านความรู้เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง มีการจัดสัมมนาและเสวนาโดยเชิญตัวแทนประชาคมเข้าร่วมงานกับคณาจารย์และนักวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นต้น ด้วยแนวทางดังกล่าวจะทำให้ประชาคมมีความเข้าใจต่อการเมืองการปกครองในระดับมหภาค อันเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาและความเข้าใจต่อการปกครองในระดับท้องถิ่นต่อไป ขณะเดียวกันการที่ผลการวิจัย พบว่าประชาคมมีความตื่นตัวกับการมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นและบทบาทขององค์กรท้องถิ่นในระดับปานกลางนั้น ควรมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวซึ่งมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน คือ ประการแรก หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการปกครองพัฒนา ชุมชนต้องพยายามให้ประชาคมและองค์กรปกครองท้องถิ่นมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในด้านต่างๆ

เช่น ร่วมกิจกรรม การพัฒนาด้วยกัน วางแผนการใช้งบประมาณร่วมกัน เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลแต่ละฝ่ายให้แกกัน ฯลฯ ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้ต้องอาศัยแกนนำประชาคมและผู้นำองค์กรปกครองเป็นหลัก ประการที่สอง คือภาครัฐควรให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณและบุคลากรในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาประชาคมในเรื่องดังกล่าวและที่สำคัญก็คือ ควรสนับสนุนงบประมาณให้มหาวิทยาลัยทักษิณไปดำเนินการในเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น ประชาคม ชุมชน มีการจัดสรรงบประมาณบางส่วนให้นักศึกษา อาจารย์ เข้าไปมีประสบการณ์โดยตรงกับชุมชนและประชาคม โดยเฉพาะกับหน่วยการปกครองท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- เกษียร เตชะพีระ. (2540). บทสัมภาษณ์ ดร.เกษียร เตชะพีระ ประชาสัมพันธ์คณะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2544). ประชาสัมพันธ์กับสุขภาพ. นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.
- คณะกรรมการประสานงานประชาคมสงขลา. (2542). เครือข่ายพลเมืองสงขลา. ม.ป.ท.
- โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม. (2542). ขบวนการประชาสังคมการเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. (2537). วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหมู่บ้าน.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2540). บทสัมภาษณ์ ชาติชาย ณ เชียงใหม่. ประชาสัมพันธ์คณะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ชัยอนันต์ สมุทวนิช. (2540). บทสัมภาษณ์ ชัยอนันต์ สมุทวนิช. ประชาสัมพันธ์คณะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ชัยอนันต์ สมุทวนิช. (2519). ประชาธิปไตย สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : พินเนส.

- ชูชัย สุภวงค์. (2540). แนวคิดพัฒนาการและข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ณัฐพงศ์ จิตรนรินทร์. (2543). รายงานการวิจัยการจัดสวัสดิการในชุมชน : กรณีศึกษาศูนย์ประสานงานกลุ่มออมทรัพย์จังหวัดสงขลา. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ
- ณรงค์ เพชรประเสริฐ(บก). (2544). สวัสดิการภาคชุมชน : กลุ่มออมทรัพย์กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2517). ประชาธิปไตย ปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ.วารสารธรรมศาสตร์ 3(2) : 2-21.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2536). สังคมเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : มิ่งมิตร.
- นรนิติ เศรษฐบุตรและคณะ. (2539). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาประชาธิปไตย : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- บุญเรือง บุรศักดิ์. (2529). การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2525). ทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น. คณะรัฐประศาสนศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2540). เศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพ. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- พรธรรมา โสติดิพันธ์. (2540). คนกล้าพลเมืองบนเสรีภาพสู่สงขลาประชาคม. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นสงขลาประชาคม. สถาบันพระปกเกล้า.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2540). ข้อเสนอจำกัดความ, ประชาสัมพันธ์คณะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ระพี แม้นนรินทร์. (2543). การสร้างประชาสังคมในนิคมสร้างตนเอง. กรุงเทพฯ : กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

- วิชัย กาญจนสุวรรณ. (2543). รายงานการวิจัยการศึกษา
องค์การอาสาสมัครประชาชนในการมีส่วนร่วม
พัฒนาสังคม : กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา.
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์ และคณะ. (2541). รายงานการวิจัย
การจัดการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ :
กรณีจังหวัดภูเก็ต. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษา
การพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- สมบุญ สังข์บุญชู. (2532). ทศนคติทางการเมืองของ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี
กำนันผู้ใหญ่บ้านยอดเยี่ยมปี 2529.
กรุงเทพฯ : สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหา
บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. (2536). วัฒนธรรมทางการเมือง
ของชนชั้นกลางในสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2544). แนวคิด แนวปฏิบัติประสบการณ์
กองทุนหมู่บ้านสวัสดิการชุมชน.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิหมู่บ้าน.
- อลงกต วรดี. (2542). ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับ
ประชาสังคมหรือประชาคม, ว. ท้องถิ่น 39(4) :
60-65.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารสกุล. (2540).
ประชาสังคม : คำ ความคิดและความหมาย.
กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). การเมืองของผลเมือง :
สู่สหัสวรรษใหม่. คบ.ศ. กรุงเทพฯ.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2538). สองนคราประชาธิปไตย.
กรุงเทพฯ : มติชน.
- Hunting, s and Nelson, J. (1976). **No Easy
Chice : Political Participation in
Developing countries.** Harvard University
Press. Canbidge.
- Verba, S. and Nic N. (1972). **Participation in a
Amerca : Political Democracy and Society
Equality.** New York : Harper and Row.
- Woohimsdy, H. Oliver. (1995). **Culture and
Polities : An Ubtridyctuib to Mass and
Elte Political Behavior.** New Jersey :
University of southern Maine.